

Stanka Machiedo

Projekt za restauraciju kaštela u Kaštel Novom

Kad je Venecija započela s osvajanjem srednjodalmatinskog područja, postojeća srednjevjekovna naselja bila su locirana u unutrašnjosti Kaštelanskog polja. Nakon osvajanja ovih krajeva Venecija je, da bi se osigurala od Turaka koji su već doprli do mora, donekle utvrdila Split i Trogir. U takvom obrambenom sistemu područje između ova dva utvrđena grada ostalo je potpuno nezaštićeno, što je posebno pogađalo trogirске i splitske plemiće čiji su posjedi bili izloženi turskim upadima. Zbog toga je plemstvo započelo s podizanjem utvrda kaštela, koje su imale ulogu predstraža u borbi s Turcima, a ujedno služile i kao sklonište seljacima iz neposredne okolice.

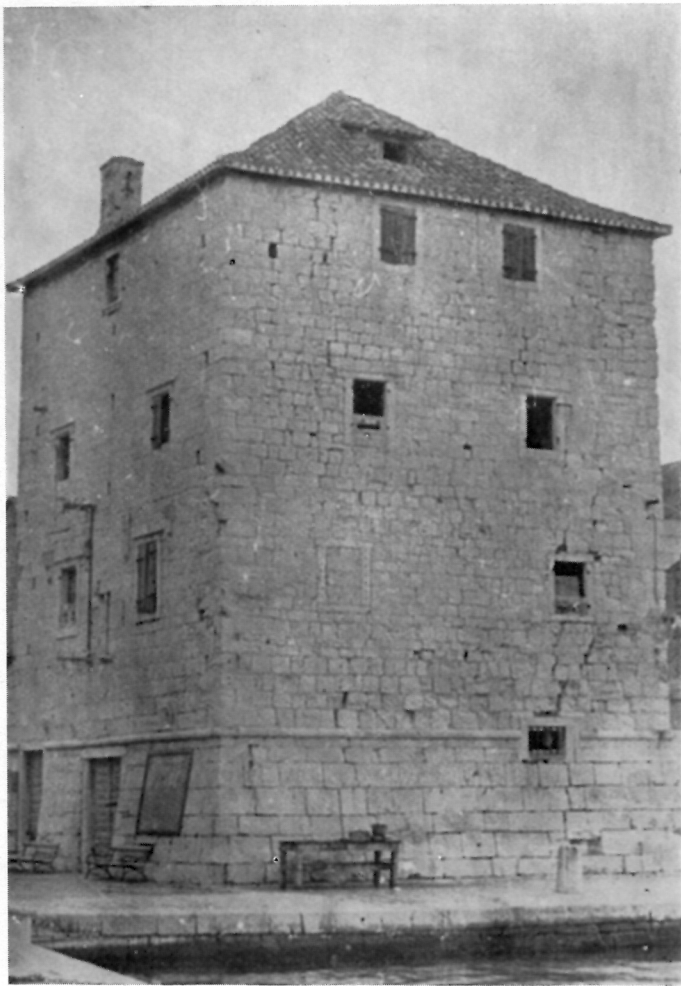
Mletački knezovi Splita i Trogira, odobrvali su i podupirali gradnju utvrda, što je došlo do izražaja davanjem privilegija njihovim vlasnicima.

Na taj način i u takvim historijskim uvjetima, u nizu 14 kaštela nastao je i kaštel u Novom, koji je predmet ovog prikaza.

Nakon izgradnje ovih utvrda, stanovništvo koje je naseljavalo obronke i polja ispod Kozjaka, ugroženo od Turaka započelo je migraciju prema moru, te se naselilo u neposrednoj blizini novosagrađenih utvrda. I ova naselja osigurana su obrambenim zidovima. U tlocrtu današnjeg Kaštela Novog razabire se još uvijek pačetvorinasta jezgra prvobitnog naselja, nastalog na gore opisani način.

Odobrenje za izgradnju kaštela u Novom dobio je Pavao Antun Cipiko 1512. godine.

Kula je sagrađena na otočiću ili, tačnije rečeno, na hridinama nedaleko od obale. Veza sa kopnom odvijala se preko mosta, vjerojatno kao i u Kaštel-Gomolici, a može se pretpostaviti da je tako bilo i u Kaštel-Luk-

KAŠTEL CIPICO U KAŠTEL NOVOM, ZAPADNO PROČELJE
(Foto: D. Diana)

KAŠTEL CIPICO U KAŠTEL NOVOM, SJEVERNO PROČELJE
(Foto: D. Diana)

šiću. Neposredno pred ulazom sa sjeverne strane postojao je pokretan drveni most.

Objekt je prvobitno imao isključivo fortifikacijski karakter i u početku nema galerije.

Kratko vrijeme nakon izgradnje, već 1523. godine, kaštel je stradao u požaru. Nakon obnavljanja ista sudbina zadesila ga je i 1575. g.

Pri obnavljanju on gubi odlike fortifikacije, te u visini poda II kata dobiva na sjevernom i južnom pročelju galerije kojih su tragovi do danas sačuvani.

Kula se sastoji iz prizemlja i tri kata. Tlocrt joj je malo nepravilnog, gotovo kvadratnog oblika. Građena je od kamena.

Vanjsko zide u donjem dijelu sužava se prema vijencu, koji dijeli prizemni dio od katova. Zidni plašt izgrađen je od velikih, pravilnih, dobro obrađenih blokova. Zide iznad vijenca izvedeno je od manjih, u nizu poravnanih kvadera. Ugaoni kvaderi samo su mjestimično jače naglašeni.

Krovište je na četiri vode, pokriveno kupama kanalicama.

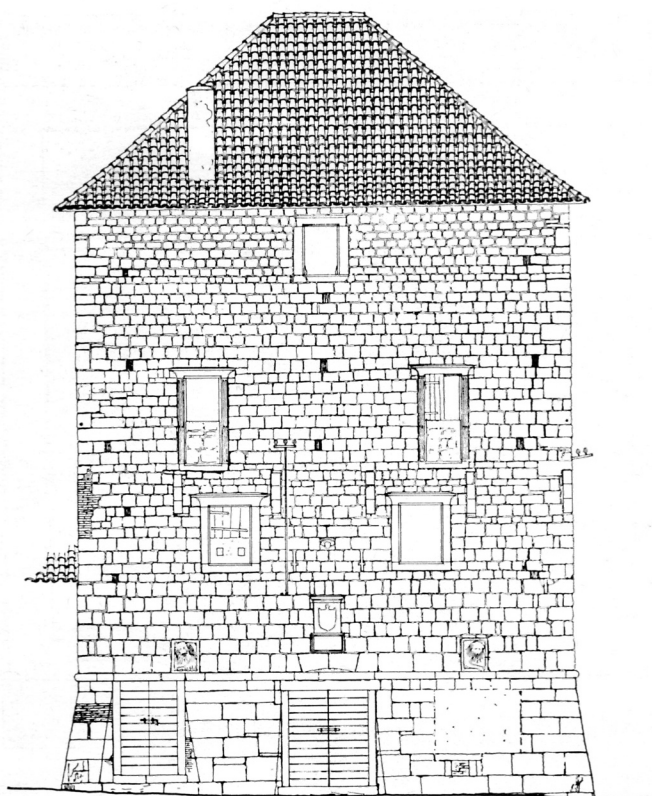
Iznad glavnog ulaza na sjevernom pročelju ugrađen je grb obitelji Čipiko. S obje strane grba uzidan je po jedan reljef lavljeg poprsja. Obiteljski grb nalazi se i nad ulazom na južnom pročelju (danas zazidan).

U prizemlju, na svakom pročelju, nalazila su se po dva topovska otvora. Onaj lijevo od ulaza na sjevernom pročelju uklonjen je prilikom pregradnje. Polazeći od pretpostavke da su parapeti tih otvora s unutrašnje strane bili visoki cca 1.00 m, može se zaključiti da je originalni nivo poda prizemlja bio za cca 0,70 m niži od sadašnjeg. Tačnost ove pretpostavke trebalo bi provjeriti u istražnim radovima.

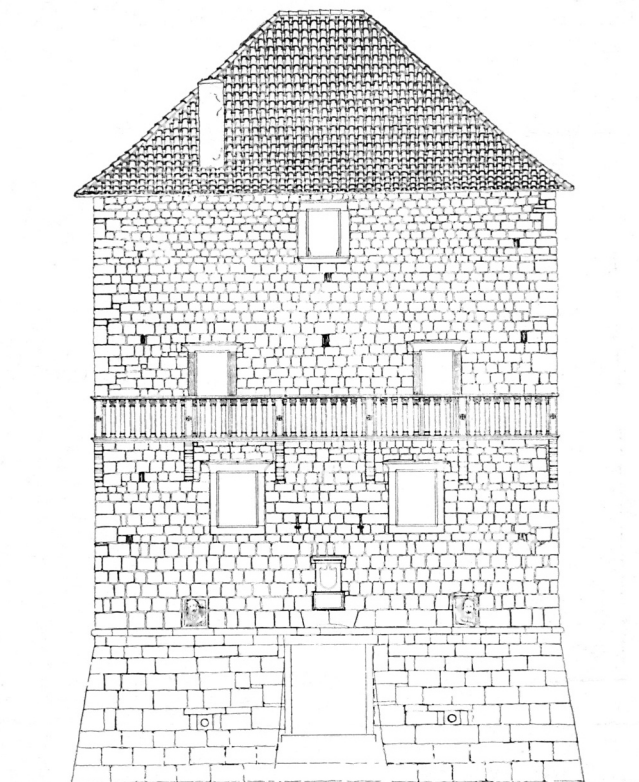
Kad je utvrda izgubila obilježje obrambenog objekta, pristup u stambene katove omogućen je otvaranjem novih vrata na sjevernom pročelju, lijevo od glavnog ulaza, što znači da je most uklonjen i da je morski rukav koji je dijelio kulu od kopna bio nasut.

Današnji prozori drugog kata na sjevernom i južnom pročelju u stvari su zazidana vrata preko kojih se nekada izlazilo na balkone (galerije), koji su predstavljali najznačajniji dekorativni element kule. Ostaci trostrukih kamenih konzola galerija duž čitava južnog i sjevernog pročelja u visini stropa I, odnosno poda II kata i danas su dobro uočljivi. Jedna na jugozapadnom uglu u cijelosti je sačuvana do danas.

Doprozornici i dovratnici dekorirani su sa po dvije kanelire. Nad otvorima su vijenci jednostavne konkavne profilacije.

A

B

KAŠTEL CIPIKO U KAŠTEL NOVOM: a) Postojeće stanje — b) Projekt rekonstrukcije

Pojedini prozori I i II kata zazidani su jer se sa istočne strane na kulu oslanja prizemnica novijeg datuma u kojoj je smještena vinarska zadruga.

Na zapadnom pročelju u III katu vidljiv je zazidani prozorski otvor između dva postojeća.

Međukatna konstrukcija je drvena, u jako oštećenom stanju. Sastoji se od gusto uzdužno položenih greda, čiji je veliki raspon smanjen podmetanjem greda u protivnom smjeru. Stropne kamene konzole, različite po dimenzijama i po načinu obrade, ugrađene su prilikom pregradnje odnosno prilikom izvedbe međukatnih konstrukcija, koje su se do danas sačuvale.

Stubište, ili tačnije njegovi ostaci, izvedeno je od drveta. Pristup u katove moguć je samo preko kasnijih, već spomenutih vrata lijevo od glavnog ulaza.

Zidovi u unutrašnjosti bili su prekriveni debelim slojem žbuke s velikim dodatkom tučene opeke. Preko tog sloja nanesen je kasnije još jedan namaz bez tučane opeke, s dosta zrnatog vapna. Vezno sredstvo između kamene strukture zida mjestimično je potpuno isprano. Vertikalne napukline zidova uočljive na pročeljima, postoje i u unutrašnjosti.

Jedini značajniji arhitektonski detalj interijera čini prilično dobro sačuvani umivaonik u II katu sa uklesanim detaljima karakterističnim za doba renesanse.

Na istom položaju, samo u III katu, nalazi se recentni kameni umivaonik. Nasuprot njemu, uz sjeverni zid, sačuvana je »napa« kamina.

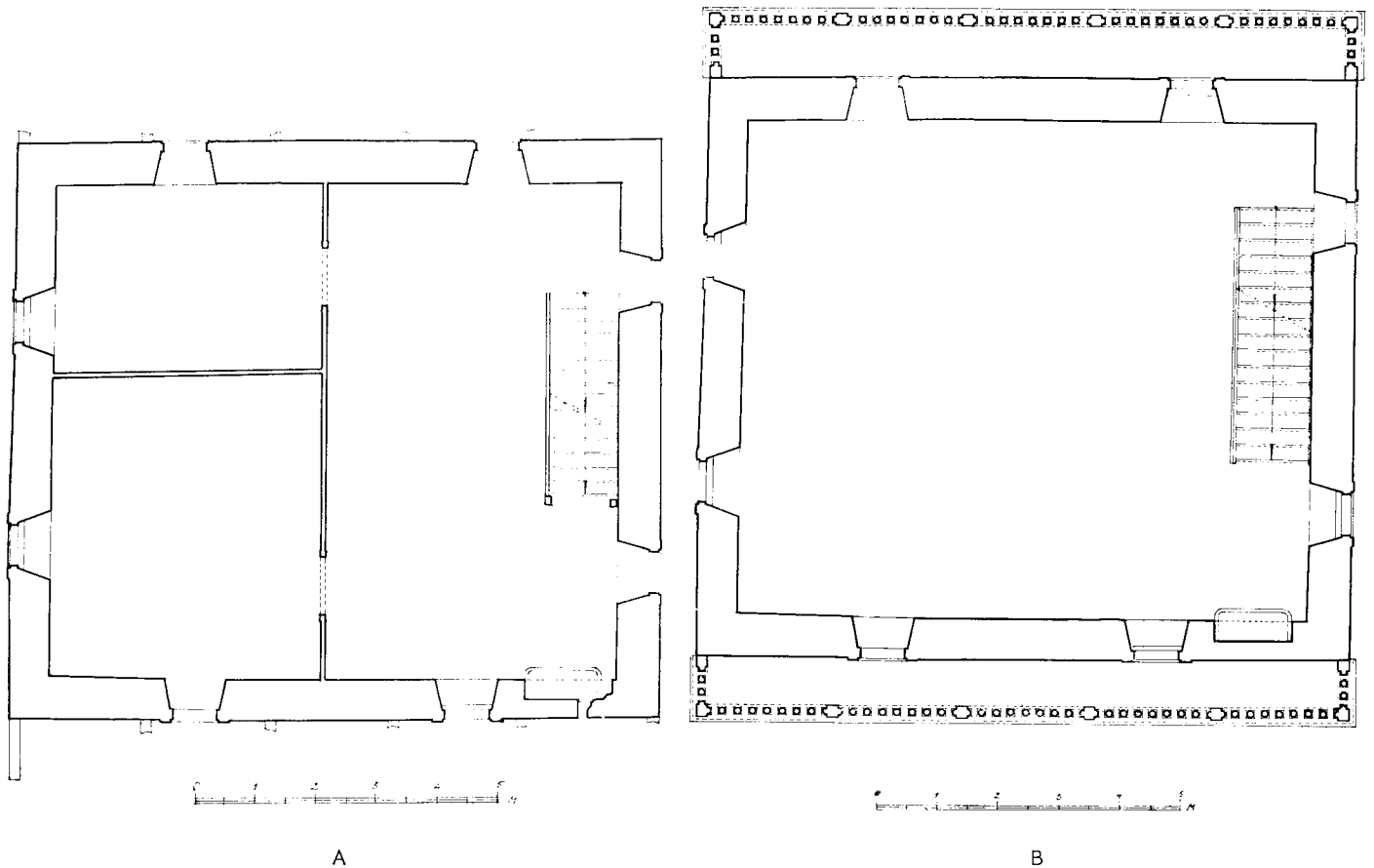
Dotrajalost objekta i opasnost da se proces propadanja ubrza iziskuje u prvom redu zahvate kojima bi se prvenstveno postigla njegova stabilizacija. Propadanje je pospješeno ne samo atmosferskim utjecajem, već posebno zbog razarajućeg djelovanja mora i morske soli.

Kao prva etapa konzervatorskog zahvata projektom je predviđena izvedba armirano betonskog serklaža u visini stropa svakoga kata. Ukrućenje serklaža postiglo bi se pomoću željeznih nosača koji bi mjestimično bili postavljeni umjesto drvenih greda, a koji bi konstruktivno predstavljali povezanu cjelinu. Umetnuti nosači bili bi presvučeni drvetom. Osim ovoga, predviđena je izmjena ostalih dotrajalih elemenata međukatnih konstrukcija. U svim katovima — osim u prizemlju — postavio bi se brodski pod.

Zbog sniženja razine poda prizemlja (u koliko današnja razina mora to dozvoli) ranije spomenuti ulaz otvoren prilikom pregradnje postao bi neupotrebljiv, tako da bi se u buduće koristio prvobitni — glavni ulaz na sjevernom pročelju i onaj na južnom (danas zazidani).

Drvene stepenice ostale bi na istom mjestu, uz stanovite izmjene u izvedbi.

Projektirane zavojite stepenice u prizemlju, kojim bi se prizemlje povezalo s katovima, smjestile bi se tako da topovski otvor na istočnom zidu s unutrašnje strane postane ponovno vidljiv. Do sada je bio zastrt ulaznim podestom stepenica.

KAŠTEL CIPICO U KAŠTEL NOVOM, TLOCRT II. KATA: A — Postojeće stanje, B — Projekt.

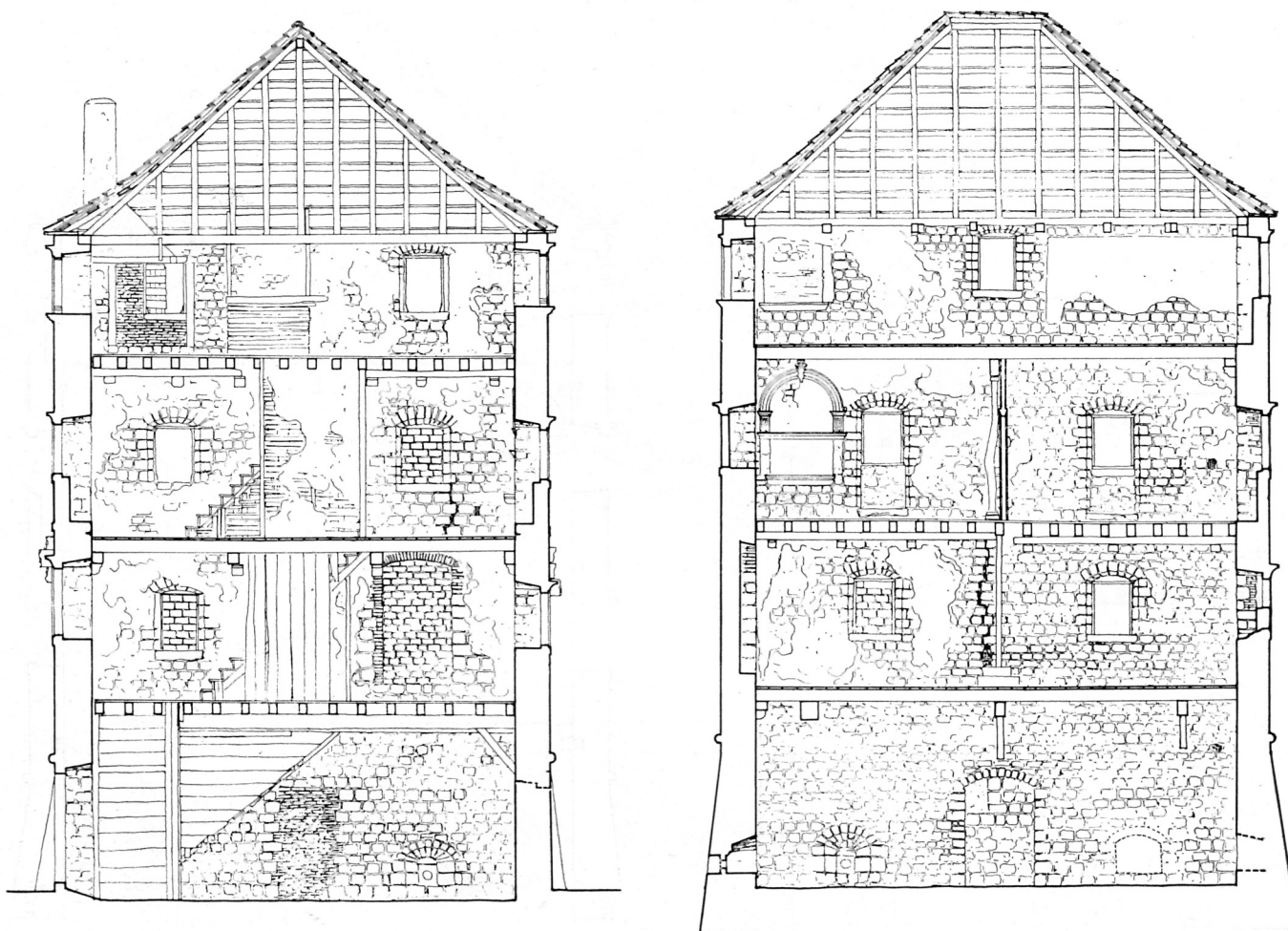
Predviđena je rekonstrukcija svih zazidanih otvora prozora i vrata. Zidovi u unutrašnjosti u svim katovima, osim u prizemlju, bili bi nanovo ožbukani.

Na vanjskom pročelju obnovile bi se obje galerije. Konzole je moguće rekonstruirati na osnovi one koja je sačuvana na jugozapadnom uglu. Međutim, podaci o balustradama galerija ne postoje. Može se pretpostaviti da je bila slična onoj na kuli Vitturi u Trogiru, ili onoj

na balkonima kaštela u Lukšiću. U tom smislu dato je i rješenje u projektu.

Da bi kula došla do izražaja, trebalo bi ukloniti objekte koji se neposredno na nju oslanjaju.

Pri projektu rekonstrukcije unutrašnjosti kule nije smetnuta s uma njena buduća namjena. Naime, prema namjeri lokalnih vlasti i društvenih organizacija, trebalo bi u kulu smjestiti galeriju skulptura Marina Studina, čime bi objekt dobio kulturnu i turističku namjenu.

KAŠTEL CIPICO U KAŠTEL NOVOM, PRESJECI — POSTOJEĆE STANJE